

Yoksulluğun Çocuklar Üzerindeki Çok Boyutlu Etkisi

Vuslat Güneş¹

REVIEW ARTICLE

Derleme Makalesi

MAKALE BİLGİSİ

Gönderme: 22.07.2024

Düzeltilme : 10.06.2025

Kabul : 22.02.2025

Yayın : 30.06.2025

iThenticate benzerlik
oranı: %7

JEL Kodu:

J13, I3, I38

Anahtar Kelimeler:

Çocuk Yoksulluğu,
Çocuk Yoksulluğunun
Etkileri, Kamu
Politikaları, Sosyal
Harcamalar

Ö Z E T

Bu çalışma, yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada eğitim, sağlık, aile içi ilişkiler ve sosyal dışlanma açılarından yoksulluğun çocukları nasıl etkilediği ele alınmaya çalışılmıştır. Çocuk yoksulluğu, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri ilgilendiren önemli bir sorundur. Çocuk yoksulluğu kavramı; çocukların, yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde, topluma etkin ve eşit bireyler olarak katılmalarını güçleştiren çok boyutlu yoksunluklar kümesi olarak tanımlanabilir. Diğer taraftan çocukların ilk yıllardaki gelişimleri, daha sonraki gelişimlerinin temelini oluşturmaktadır. Bu ilk yılların önemi göz önüne alındığında, küçük çocuklara mümkün olan en iyi başlangıcın sağlanması kritik öneme sahiptir. Ancak çocukların yoksulluk içinde büyümeleri, hayata iyi bir başlangıç yapmalarına engel olmakta ve yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde de dezavantajlı bir duruma düşmelerine neden olmaktadır. Nitekim araştırmalar, yoksulluk içinde büyümenin çocuklarda pek çok açıdan (fiziksel, zihinsel ve ruhsal vb.) ciddi hasarlara neden olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu hasarlar, çoğu zaman ömür boyu devam edebilmekte ve bireyler yoksulluğu daha sonra çocuklarına da aktarabilmektedir. Diğer ifadeyle yoksulluk, bir kısır döngü olarak sürebilmektedir. Dolayısıyla yoksullukla mücadelede çocukluk döneminden itibaren başlanması gerekmektedir. Bu kapsamda çalışmada çocuk yoksulluğunun nasıl azaltılabileceğine ilişkin çeşitli önerilere yer verilmiştir.

Citation: Güneş, V. (2025). "Yoksulluğun Çocuklar Üzerindeki Çok Boyutlu Etkisi". *International Journal of Public Finance*. 10(1), 263 – 286. <https://doi.org/10.30927/ijpf.1520618>

¹ Assist. Prof. PhD., Hatay Mustafa Kemal University, Türkiye, ORCID: 0000-0001-8201-6847, vgunes@mku.edu.tr

The Multidimensional Impact of Poverty on Children

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Submitted : 22.07.2024 Revised : 10.06.2025 Accepted : 22.02.2025 Available : 30.06.2025 iThenticate similarity score: 7% JEL classification: J13, I3, I38 Keywords: Children Poverty, Effects of Child Poverty, Public Policies, Social Spending	This study aims to examine the impact of poverty on children. The study tried to discuss how poverty affects children in terms of education, health, family relations and social exclusion. Child poverty is an important problem that concerns developed and developing countries. The concept of child poverty; It can be explained as a set of multidimensional deprivations that make it difficult for children to participate in society as active and equal individuals later in their lives. On the other hand, children's development in their early years forms the basis of their later development. Given the importance of these early years, it is critical that young children are given the best possible start. However, growing up in poverty prevents children from having a good start in life and causes them to be at a disadvantage later in life. As a matter of fact, research shows that growing up in poverty causes serious damage to children in many aspects (physical, mental and spiritual, etc.). These damages can often last a lifetime, and individuals can later transmit poverty to their children. In other words, poverty can continue as a vicious circle. Therefore, combating against poverty must start from childhood. Additionally, it provides some suggestions for reducing child poverty.

Extended Summary

This research focuses on the impact of poverty on children. The study aims to explore the impact of poverty on children, specifically in the areas of education, health, family relations, and social exclusion. Additionally, it provides several recommendations for reducing child poverty.

Child poverty is a crucial measure of a society’s welfare level. Examining the level of child poverty can help us assess whether the country’s economic gains are reaching the most vulnerable and dependent individuals (Chaudry & Wimer, 2016: 24). Children are unfortunately subjected to poverty, which has a detrimental impact on their overall well-being, including their mental, physical, emotional, and spiritual development. Hence, it is essential to broaden the understanding of child poverty beyond limited notions like low family income (Minujin et al., 2006: 483).

Childhood holds a significant place in the lives of individuals as it plays a crucial role in shaping cognitive development and physical and mental well-being. Thus, the lifelong impact of poverty endured during childhood is undeniable. It is worth noting that multiple studies have extensively explored the impact of poverty on children, uncovering a multitude of adverse effects across various domains such as physical health, cognitive development, and mental well-being. (Belot & James, 2011; Lesner, 2018; McLeod & Shanahan, 1993).

Studies indicate that poverty significantly hinders the school achievement of a large number of children. Poverty also has a negative impact on family relationships. Poor children often face stressful and anxiety-inducing family situations due to inadequate financial resources. Researches have also indicated that mothers’ support is critical to the well-being of children from low-income backgrounds (Ridge, 2011: 76-80).

Multiple research findings indicate that poverty-induced chronic stress heightens the probability of parents engaging in negative behaviors like yelling and slapping. At the same time, these studies also reveal that poverty reduces the likelihood of parents showing affection and warmth to their children through hugging and cuddling (Aber et al., 1997: 476).

Additionally, studies have shown that the early experiences of poverty in childhood can have long-lasting negative effects on one's health in adulthood. Poor children also face the significant issue of social exclusion. Poverty can significantly impact children's self-esteem and confidence, thereby profoundly affecting their social relationships. (Ridge, 2011: 76).

In conclusion, it is important to emphasize that child poverty is a comprehensive and important issue that cannot be fit into a unilateral perspective. Therefore, the definition and measurement of child poverty should be multidimensional. In this sense, developed countries, unlike developing countries, take into account different factors (such as child abuse, teenage pregnancy, and drug and alcohol addiction) in analyzing child poverty. In other words, we can say that developed countries address child poverty within a broader framework compared to developing countries.

In relation to poverty, another important aspect to consider is the allocation and accessibility of public funds to various sections of society (Şenses, 2002: 204). In many countries, there is a lack of investment in quality education, health, and other public services. This is as important a cause of child poverty as low family income (Gordon et al., 2003: 28). In this sense, it may be useful to increase social expenditures and adopt social budget approaches such as the child responsive budgeting in order to combat child poverty.

Providing direct transfer assistance to families, such as "child allowances," is critical to addressing child poverty. Furthermore, it is important to establish measures that promote parental labor force attachment, such as ensuring fair wages and favorable working conditions. Moreover, furthermore, to effectively address child poverty, it is crucial to decrease the portion of family expenses allocated to essential services like housing and childcare within the family's budget. Given the circumstances, establishing a state-supported childcare system is crucial to enable more mothers to participate in the workforce.

Studies reveal the critical importance of early childhood for brain development. Therefore, poverty, particularly in early childhood, plays a significant role in shaping an individual's life trajectory. We should emphasize the importance of public policies aimed at increasing family income in early childhood.

Finally, it is important to underline that the quality of education has a key role in combating child poverty. Therefore, all children should have access to quality education, especially early childhood education.

1. Giriş

Bireylerin hayatında çocukluk döneminin ayrı bir önemi bulunmaktadır; çünkü bilişsel gelişimi, fiziksel ve ruhsal sağlığı şekillendiren dönem çocukluktur. Dolayısıyla çocuklukta yaşanan yoksulluğun etkileri, tüm yaşam boyunca sürmektedir. Nitekim yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkilerini inceleyen çok sayıdaki araştırma, yoksulluk içinde büyümenin çocuklar açısından (fiziksel, bilişsel ve ruhsal vb.) pek çok olumsuz

sonuca neden olduğunu ortaya koymaktadır (Belot & James, 2011; Lesner, 2018; McLeod & Shanahan, 1993).

Diğer taraftan çocuk yoksulluğunun düzeyi, bir toplumun refah düzeyine ilişkin en önemli göstergelerden biridir. Çocuk yoksulluğu düzeyi, ülkede elde edilen ekonomik kazanımların en savunmasız ve bağımlı bireylere dağıtılıp dağıtılmadığını anlamamıza yardımcı olmaktadır (Chaudry & Wimer, 2016: 24). Çocuklar, yoksulluğu zihinsel, fiziksel, duygusal ve ruhsal gelişimlerine zarar veren bir bağlamda deneyimlemektedir. Bu nedenle, çocuk yoksulluğunun tanımını düşük hane geliri gibi geleneksel kavramsallaştırmaların ötesine taşımak özellikle önemlidir (Minujin vd., 2006: 483). Nitekim yoksulluk, çocukların hayatına yetersiz beslenme ve fiziksel koşulları kötü olan şartlarda barınma gibi gelir yetersizliğinden kaynaklanan sorunların yanı sıra fiziksel zorbalık ve duygusal ihmal gibi önemli sorunlar yaşamalarına da neden olduğu görülmektedir.

Bu çalışma, yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmada ilk olarak çocuk yoksulluğuna ilişkin kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. İkinci bölümde, Türkiye ve Avrupa ülkelerinde görülen çocuk yoksulluğunun durumu değerlendirilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde, yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Son bölümde ise çocuk yoksulluğunun azaltılmasına yönelik önerilere yer verilmiştir.

2. Çocuklar ve Yoksulluk

Yoksulluğun birçok yüzü bulunmakta ve yoksulluğun her bir insan için farklı anlamlara gelmesi nedeniyle yoksulluk için evrensel olarak kabul edilmiş bir tanım ya da gösterge bulunmamaktadır. Yaygın inanın aksine, yoksulluğun ölçülmesi de kolay değildir. Günümüzde çoğu uzman ve politikacı, yoksulluğun, gelir ve temel ihtiyaç unsurlarının yanı sıra haysiyet hakkı ve ayrımcılık yapılmaması gibi “ölçülemeyen” nitelikleri kapsayan birçok boyutu olduğunu kabul etmektedir. Bununla birlikte, yoksulluğu gelir üzerinden değerlendirme eğilimi hâlâ kuvvetlidir (Vandemoortele, 2000: 2-3).

Diğer taraftan çocukların refahının iyileştirilmesi, gelecekte yoksulluğun azaltılmasının anahtarıdır; dolayısıyla çocuk yoksulluğunun doğrudan ölçülmesi gerekmektedir. Geleneksel yoksulluk ölçümleri, çocukları ilgilendiren konuları yeterince kapsamamaktadır. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde çocuk yoksulluğuna ilişkin tartışmalar, gelir ve dar kapsamlı sağlık ve eğitim tedbirlerine odaklanmıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerde çocuk refahının daha farklı yönlerinin olduğu kabul edilse de, bunların yoksullukla ne ölçüde eşanlamlı görüldüğü farklılık göstermektedir (White vd., 2003: 391). Diğer ifadeyle çocuk yoksulluğu kavramını, çok boyutlu yoksunluklar kümesi olarak düşünmek gerekmektedir (Tekdemir & Yılmaz, 2020: 1078). Yoksulluk, çocukların hayatına fiziksel ve duygusal ihmal, ilgisini çeken etkinlikleri keşfetme fırsatının olmaması gibi çok farklı şekillerde tezahür etmektedir (The Canadian Poverty Institute, 2017: 9-10).

Yoksulluk, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için önemli bir sorundur; ancak gelişmekte olan ülkelerde verilerin yetersiz oluşunun da bir sonucu olarak daha az vurgulanmaktadır. Gelişmiş ülkelerin yaptığı analizler, gelişmekte olan ülkelerde daha az yaygın olan bazı ölçümleri de içermektedir. Çocuk istismarı, ergenlik döneminde hamilelik, uyuşturucu ve alkol bağımlılığı gibi belirleyiciler, gelişmiş ülkelerde yaygın olarak analize tabi tutulurken, gelişmekte olan ülkelerde bu yaklaşımla daha az karşılaşılmaktadır. Bu tür ölçümlerin gelişmekte olan ülkeler açısından uygulanabilir olmadığı düşünülebilir. Nitekim, gelişmekte olan ülkeler açısından asıl endişe, mutlak yoksulluğun azaltılamamasıdır. Söz konusu endişe, erken ölüm, yetersiz beslenme ve eğitimdeki fırsat eşitsizliği gibi durumları kapsamaktadır. Bu endişeler karşısında psikolojik olarak iyi hissetme hali, anne ve baba tutumları gibi konularda kaygılanmak lüks olarak algılanabilir. Ancak bu algı doğru değildir (White vd., 2003: 391- 392).

UNICEF “Dünya Çocuklarının Durumu 2005 (The State of the World’s Children 2005)” adlı raporunda çocuk yoksulluğunun şu çerçeveye uygun olarak tanımlanmasını tavsiye etmektedir:

“Yoksulluk içinde yaşayan çocuklar, hayatta kalmak, büyümek ve gelişmek için gerekli olan maddi, manevi ve duygusal kaynaklardan yoksun kalmakta, haklarından yararlanamamakta, potansiyellerini tam olarak gerçekleştirememekte veya topluma etkin ve eşit bireyler olarak katılamamaktadır” (UNICEF, 2004: 18).

Çocuk Yoksulluğu Araştırma ve Politika Merkezi (CHIP) tarafından ise çocuk yoksulluğu şu şekilde tanımlanmaktadır: “Çocuk yoksulluğu, çocukların ve gençlerin refahları ve potansiyellerini gerçekleştirmeleri için hayati önem taşıyan çeşitli türdeki kaynaklara erişimleri olmadan büyümeleri anlamına gelmektedir” (Minujin vd., 2006: 487).

Çocuk yoksulluğunun nedenleri, ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyesi, gelir dağılımındaki eşitsizlik derecesi, işgücü piyasalarının yapısı, ebeveynlerin özellikle de annelerin eğitim düzeyi gibi birçok faktöre bağlı olarak şekillenmektedir (Metin, 2015: 169). Çocuk yoksulluğunun temelinde ailelerin yoksul olması yer almaktadır. Çocukların beraber yaşadıkları ailelerin kişi başına harcanabilir gelirleri, belirlenen yoksulluk sınırının altında ise bu durumda çocuklar yoksulluk kabul edilmektedir. Ailelerin yoksul olmalarının temel nedeni ise ebeveynlerin eğitim seviyelerinin düşük olması, iş bulamaması veya düzensiz işlerde çalışmak durumunda olmasıdır (Şener & Ocakçı, 2014: 60).

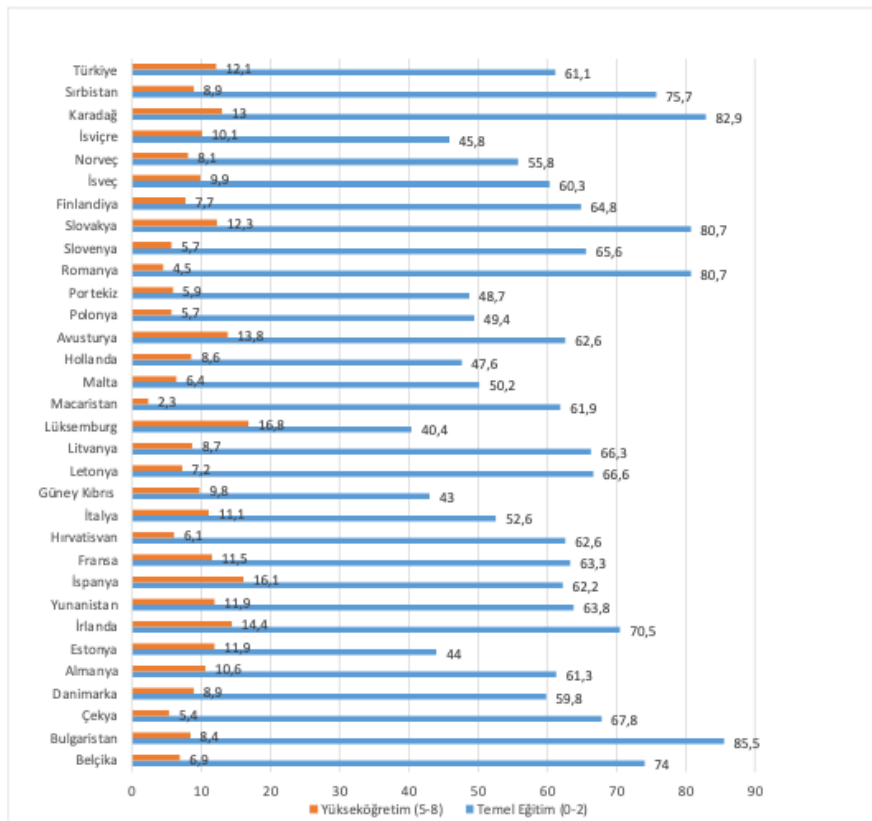
Tüm ülkelerde daha düşük eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin olduğu ailelerde yaşayan çocukların, ebeveynlerin daha iyi eğitim düzeyine sahip ailelerde yaşayan çocuklara kıyasla çok daha yüksek bir yoksulluk riskine sahip olduğu açıktır (Neubourg vd., 2012: 14). Dayıoğlu & Demir (2016), Türkiye’deki erken çocukluk dönemi yoksulluğunun dinamiklerini araştırmak amacıyla yaptıkları çalışmada özellikle annenin eğitim düzeyinin, yoksulluk riskini azalttığını tespit etmiştir. Çalışmada hem babanın hem de annenin en az lise eğitimi aldığı ailelerde kalıcı yoksulluk olasılığının %1’in altına

düştüğü ancak hem babanın hem de annenin ilkokuldan daha az eğitim aldığı ailelerde yaşayan çocuklar için %58,6'ya yükseldiği görülmektedir (Dayıoğlu & Şeker, 2016: 551).

Gornick & Jäntti (2011), çocuk yoksulluğu üzerinde ebeveynlerin eğitim düzeylerinin ve mesleki durumlarının nasıl bir etkisi olduğunu araştırmıştır. Bu araştırmada yüksek ve orta gelirli yirmi ülke yer almıştır. Araştırma, ebeveynlerin eğitim düzeyinin, çocuk yoksulluğu riskiyle önemli düzeyde ilişkili (negatif) olduğunu açıkça göstermektedir. Ayrıca araştırma sonuçları, ebeveynlerin işgücü piyasasındaki statüsünün de çocuk yoksulluğu riskiyle önemli düzeyde ilişkili olduğunu da ortaya koymaktadır (Gornick & Jäntti, 2011: 14).

Avrupa ülkeleri ve Türkiye'deki ebeveynlerin eğitim düzeyinin, çocuk yoksulluğu düzeyi üzerindeki etkisini inceleyebilmek amacıyla Grafik-1 oluşturulmuştur. Grafik-1 incelendiğinde tüm ülkelerde ebeveynlerin eğitim düzeyinin, çocuk yoksulluğu düzeyi üzerinde önemli etkisi olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça çocuk yoksulluk düzeyinin azaldığı görülmektedir.

Grafik 1. Avrupa Ülkeleri ve Türkiye'deki Ailelerin Eğitim Düzeyine Göre Çocuk Yoksulluk Düzeyi (%), 2022

Kaynak: Eurostat veri tabanından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not 1: Grafikte yer alan çocuk yoksulluk düzeyleri, sosyal transfer harcamaları yapıldıktan sonraki düzeyi göstermektedir.

Not 2: Grafikte yer alan (0-2) kodu, ortaokul veya daha düşük eğitim düzeyine sahip ebeveynleri, (5-8) kodu ise yükseköğretim düzeyinde eğitim almış ebeveynleri göstermektedir.

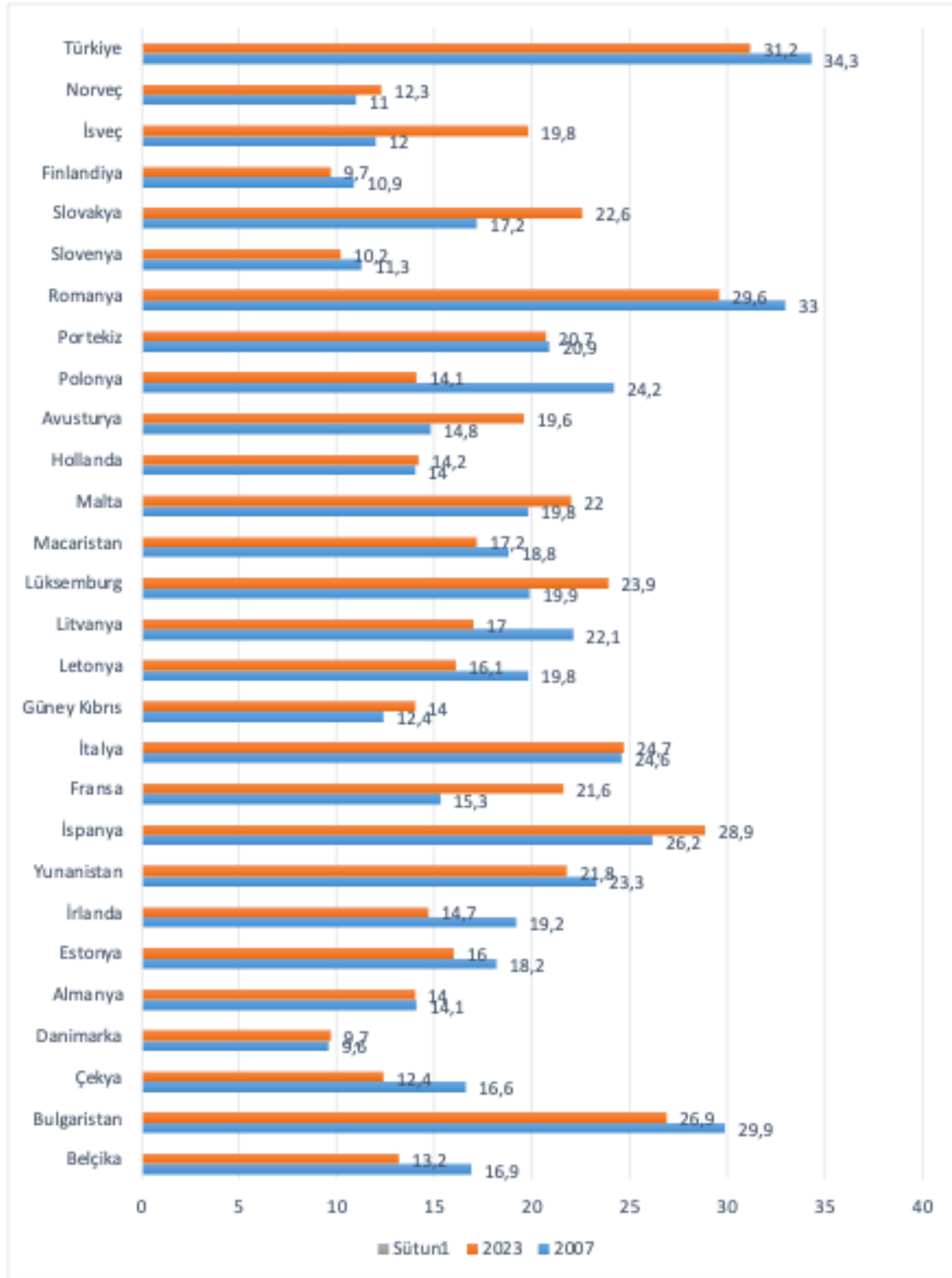
Diğer taraftan savaşlar ve buna bağlı yapılan zorunlu göçler de, çocuk yoksulluğunun önemli nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Savaşlar, ailelerin yoksulluğa düşme riskini artırmaktadır. Savaşlardan etkilenen bölgelerde temel kamu hizmetleri yetersiz sunulmakta ve ekonomik sistem iyi çalışmamaktadır. Bu durum, ailelerin hayatlarını idame ettirmelerini zorlaştırmaktadır. Savaştan etkilenen aileler, göçe zorlanmakta ve bu aileler göç nedeniyle önemli ekonomik ve sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır (Trani & Cannings, 2013: 49). Nitekim Neubourg ve arkadaşları (2012), yaptıkları araştırmada Avrupa Birliği üyesi olan Avusturya, Belçika, Fransa, İtalya, Portekiz ve İspanya'da "göçmen ailelerde" yaşayan çocukların neredeyse beşte biri veya daha fazlasının yoksul olduğunu ortaya koymuştur (Neubourg vd., 2012: 14).

3. Avrupa Ülkeleri ve Türkiye’de Çocuk Yoksulluğunun Durumu

Ülkelerin büyük bir kısmı, çocukların durumuna ilişkin düzenli olarak ayrıntılı ulusal raporlar hazırlamamaktadır. Ancak Japonya, çok uzun yıllardır çocukların durumuna ve refahına ilişkin düzenli olarak rapor yayınlamaktadır. Ne yazık ki, Japonya bir istisnadır (Gordon vd., 2003: 23). Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat) ise mevcut yoksulluk verilerinin kalitesinin iyileştirilmesi ve ülkeler arası kıyaslanabilir veriler üretmek için yoğun çaba gösterdiği görülmektedir (Şenses, 2002: 22). Bu doğrultuda, çalışmada ülkeler arası karşılaştırma yapabilmek için Eurostat veri tabanından ulaşılan veriler aracılığıyla Grafik-2 oluşturulmuştur. Söz konusu grafiğe bakıldığında Türkiye’de çocuk yoksulluğu düzeyinin, genel olarak Avrupa ülkelerinden yüksek olduğu görülmektedir. 2007 yılından 2023 yılına gelindiğinde çocuk yoksulluğu sorunuyla mücadelede en başarılı olan ülkenin 10.1 puan düşüşle Polonya ve ikinci başarılı ülkenin ise 5.1 puan düşüşle Litvanya olduğu görülmektedir. Diğer taraftan 2007’den 2023 yılına gelindiğinde çocuk yoksulluğu ile mücadele konusunda en kötü performansı sergileyen ülkenin 7.8 puan yükselişle İsveç ve ikinci en kötü performansı sergileyen ülkenin 6.3 puan yükselişle Fransa olduğu göze çarpmaktadır.

Grafik 2’ye göre 2007 yılında çocuk yoksulluğunun en yüksek olduğu ülkelerin sırasıyla % 34,3 oranıyla Türkiye, % 33 oranıyla Romanya ve % 29,9 oranıyla Bulgaristan olduğu görülmektedir. 2007 yılında çocuk yoksulluk düzeyinin en düşük olduğu üç ülke ise sırasıyla % 9,6 oranıyla Danimarka, % 10,9 oranıyla Finlandiya ve % 11 oranıyla Norveç’tir. 2023 yılında ise en yüksek çocuk yoksulluk düzeyine sahip üç ülke sırasıyla Türkiye (% 31,2), Romanya (% 29,6) ve İspanya (% 28,9) olduğu göze çarpmaktadır. 2023 yılında çocuk yoksulluk düzeyinin en düşük olduğu üç ülke ise (% 9,7) Finlandiya, (% 9,7) Danimarka ve (% 10,2) Slovenya’dır. Sonuç olarak; 2007’de olduğu gibi 2023’te de çocuk yoksulluğu konusunda Türkiye ve Romanya’nın en kötü performansı sergileyen ülkeler olduğu görülmektedir.

Grafik 2. 2007 ve 2023 Yıllarında Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de Çocuk Yoksulluk Düzeyi (%)

Kaynak: Eurostat veri tabanından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: Grafikte yer alan çocuk yoksulluk düzeyleri, sosyal transfer harcamaları yapıldıktan sonraki düzeyi göstermektedir.

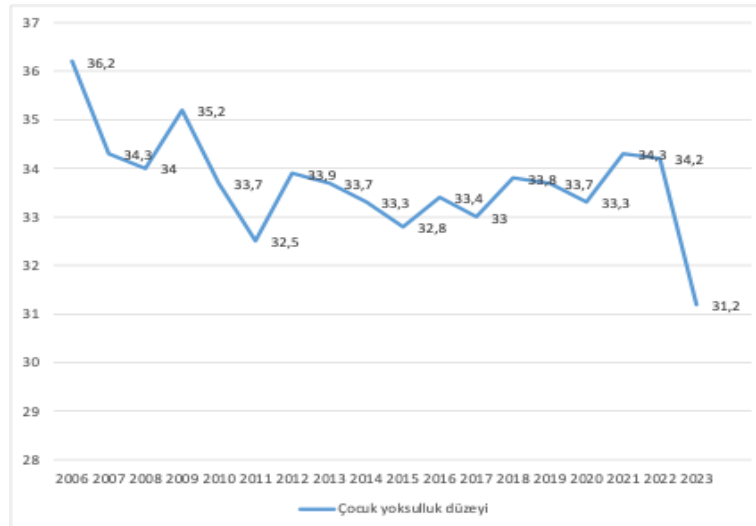
Diğer taraftan yoksulluk araştırmalarında seçilen ölçü birimi, önem arz etmektedir. Çocuk yoksulluğunu ölçmek için pek çok ölçü bulunmaktadır. Yoksulluk araştırmalarında ölçü birimi olarak genellikle hane geliri ve tüketim harcamaları kullanılmaktadır. Ayrıca çocuk yoksulluğunu ölçmek için çeşitli eşdeğerlilik ölçekleri söz konusudur (Dayıoğlu, 2007: 85-86).

Avrupa ülkelerinde kullanılan eşdeğer fert ölçeğine göre hanenin harcanabilir medyan gelirinin %60'nın altında gelire sahip olan çocuklar yoksul olarak kabul edilmektedir (Tekdemir & Yılmaz, 2020: 1078). Dolayısıyla Eurostat, çocuk yoksulluğunu hesaplayabilmek için bu oranı baz almaktadır.

Benzer şekilde, "Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), yoksul çocuk sayısı hesabında eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin yüzde 60'ını yoksulluk eşiği olarak kullanmaktadır. 2023 yılı itibarıyla söz konusu gelir değişkeni eşik değerin altında olan hanelerde, hanelerin 2022 gelirlerine göre, 0-17 yaş grubunda 7,03 milyon çocuk bulunmaktadır ve bu sayının aynı yaş grubundaki toplam çocuk sayısına oranı olan yoksul çocuk oranı yüzde 31,3'tür" (Cunedioğlu & Uzunırmak, 2024: 2).

Türkiye'de çocuk yoksulluk düzeyinin yıllar içerisindeki seyrini inceleyebilmek için Eurostat veri tabanından ulaşılan veriler aracılığıyla Grafik-3 oluşturulmuştur. Söz konusu grafiğe bakıldığında Türkiye'de çocuk yoksulluk düzeyinin 2011 (%32,5) ve 2017 (%33) yıllarında olduğu gibi bazı yıllar biraz düştüğü ancak daha sonra tekrar yükseldiği dikkat çekmektedir. 2006 yılından 2023 yılına gelindiğinde Türkiye'de çocuk yoksulluk düzeyinin, sadece 5 puan azalarak %36,2'den %31,2'ye düştüğü görülmektedir. Diğer ifadeyle Türkiye'de 2006-2023 yılları arasında çocuk yoksulluğu ile mücadele etme konusunda önemli bir ilerleme kaydedilmediği görülmektedir.

Grafik 3. Türkiye'de Çocuk Yoksulluk Düzeyi (%), 2006-2023

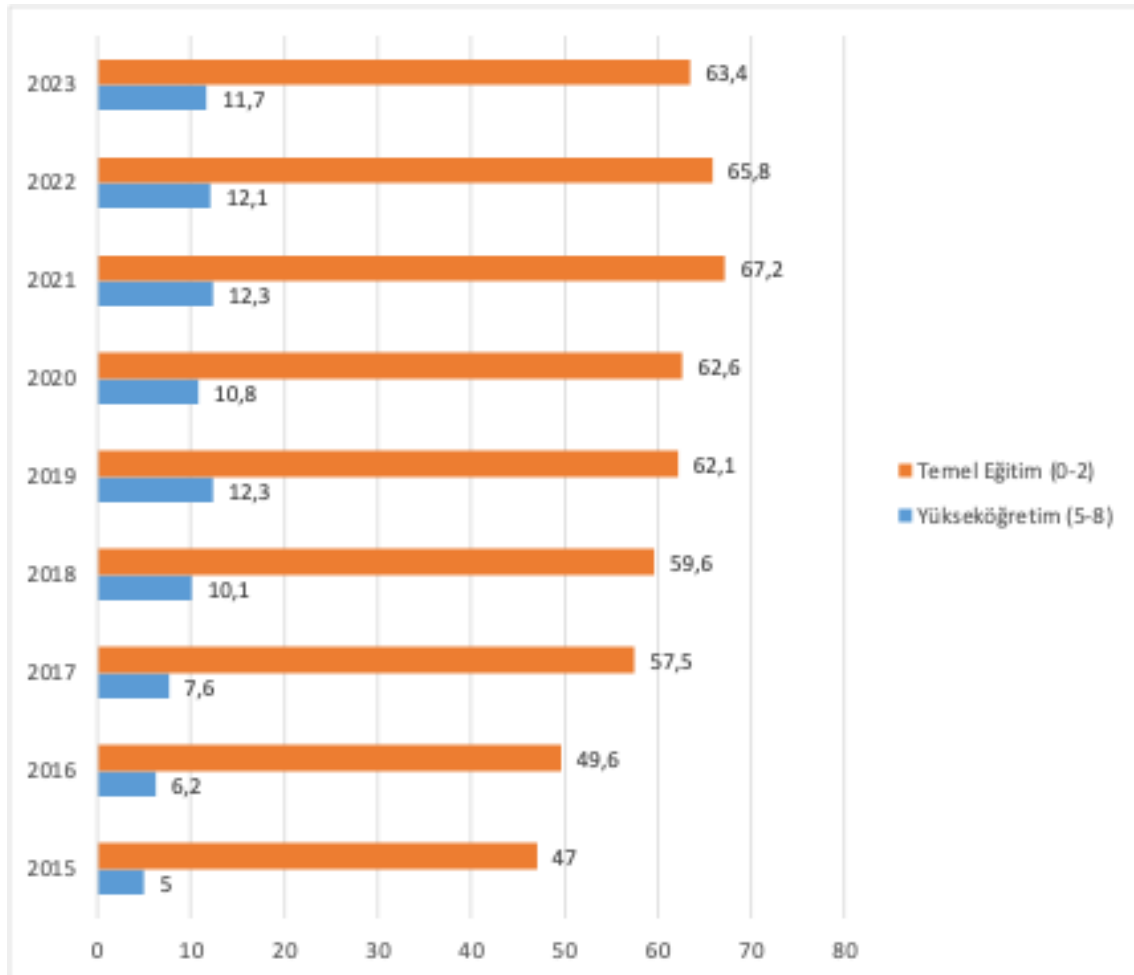

Kaynak: Eurostat veri tabanından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: Grafikte yer alan çocuk yoksulluk düzeyleri, sosyal transfer harcamaları yapıldıktan sonraki düzeyi göstermektedir.

Türkiye’de ebeveynlerin eğitim düzeyinin çocuk yoksulluk düzeyi üzerindeki etkisini inceleyebilmek için Eurostat veri tabanından ulaşılan veriler aracılığıyla Grafik-4 oluşturulmuştur. Söz konusu grafiğe bakıldığında eğitim düzeyi artışına bağlı olarak ailelerde çocuk yoksulluk düzeyinin azaldığı görülmektedir. Ancak düşük eğitim düzeyine sahip ailelerde olduğu gibi yüksek eğitim düzeyine sahip ailelerde de çocuk yoksulluk düzeyinin genel olarak artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Türkiye’de çocuklar, yüksek eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin olduğu ailelerde yaşasalar bile yoksulluk risklerinin bulunduğu dikkat çekmektedir. Bu durum, yüksek eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin istihdam olanaklarıyla ilgili olabilir.

Grafik 4. Türkiye’de Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Çocuk Yoksulluk Düzeyi (%), 2015-2023.

Kaynak: Eurostat veri tabanından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not 1: Grafikte yer alan çocuk yoksulluk düzeyleri, sosyal transfer harcamaları yapıldıktan sonraki düzeyi göstermektedir.

Not 2: Grafikte yer alan (0-2) kodu, ortaokul veya daha düşük eğitim düzeyine sahip ebeveynleri, (5-8) kodu ise yükseköğretim düzeyinde eğitim almış ebeveynleri göstermektedir.

4. Yoksulluğun Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Yoksulluktan, çocuklar en fazla etkilenmektedir. Başka hiçbir yaş grubu yoksulluğa karşı çocuklar kadar savunmasız değildir. Yoksulluk, çocukların zihinlerinde ve bedenlerinde ömür boyu hasara neden olmakta; böylece yoksulluğu çocuklarına da aktarabilmekte ve yoksulluk bir kısır döngü olarak sürmektedir (Vandemoortele, 2000: 2). Nitekim Blanden & Gibbons (2006), 1980'lerde İngiltere'de yoksul ailelerde büyüyen çocukların, yetişkin olduklarında da yoksulluk yaşama olasılıklarının daha yüksek olduğunu bulmuştur (Dayıoğlu & Şeker, 2016: 541). Benzer şekilde, TÜİK'in (2024) "Dezavantajların Kuşaklararası Aktarımı" adlı araştırması, Türkiye'de yoksulluğun bir kısır döngü olarak devam ettiğini ortaya koymuştur (TÜİK, 2024b).

Araştırmalar, yoksulluk içinde büyümenin çocuklar üzerinde ağır bir etki yarattığını göstermektedir (Brooks-Gunn & Duncan, 1997: 62). Örneğin Lesner (2018), Danimarka'da yaptığı araştırmada çocuklukta yaşanan yoksulluğun birey için uzun vadeli olumsuz sonuçlara yol açtığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırma, çocuklukta yaşanan yoksulluk deneyimlerinin yetişkinlikteki harcanabilir gelir üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Çocuklukta bir yıl daha fazla yoksulluğa maruz kalmanın, bireyin harcanabilir geliri üzerinde %2,2'lik olumsuz bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, ebeveynin çocuğa yaptığı yatırımların düşük gelirin bir sonucu olarak yetersiz kaldığını ve kamu yatırımlarının bu durumu tam olarak telafi edemediğini göstermektedir (Lesner, 2018: 979). Clarke ve arkadaşları (2022), yaptıkları araştırmada çocukluk dönemindeki sosyoekonomik dezavantajın yetişkinlik döneminde iş bulma ihtimalini azalttığını ve gelir düşüşüne neden olduğunu bulmuştur (Clarke vd., 2022: 27-30). Benzer şekilde, Blanden ve arkadaşları (2010), yaptıkları araştırmada çocuklukta yaşanan yoksulluğun yetişkinlikte elde edilen geliri olumsuz etkilediğini tespit etmiştir (Blanden vd., 2010: 296-297). Clarke ve arkadaşları (2024) ise yaptıkları araştırmada özellikle kadınların çocukluk çağında yaşadığı sosyal ve ekonomik dezavantaj ile istihdam arasında negatif bir ilişki bulmuştur (Clarke vd., 2024: 480).

Yoksulluğun en önemli sonuçlarından biri açlıktır. Canlılar için açlık gerçek bir şiddettir; çünkü açlık canlılara ciddi boyutta zarar vermektedir. Bu bağlamda Mahatma Gandhi'nin "Yoksulluk, şiddetin en kötü şeklidir" olarak vurguladığını belirtmek gerekir. Diğer taraftan yoksullar, duygusal şiddete de maruz kalmaktadır. Başka ifadeyle yoksullar, onurlarına, özsaygılarına ve özgüvenlerine zarar veren şiddetle de karşı karşıyadır (Hatun vd., 2003: 253).

4.1. Eğitim

Okullar, çocukların refahına önemli düzeyde katkı sağlayabilecek potansiyele sahiptir. Araştırmalar, yoksulluğun çocukların büyük çoğunluğunun okul kariyerleri üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Ridge, 2011: 80). Erken çocukluk döneminden itibaren yapılan çeşitli ölçümlerde yoksulluk içinde yaşayan çocukların akademik olarak başarısız olma eğiliminde oldukları ve bunun sonuçlarının yetişkinliğe kadar devam ettiği bulunmuştur (Hair vd., 2015: 823). Nitekim okuryazarlık

ve matematik üzerine yapılan bir araştırma, sosyal ve ekonomik dezavantajların temel becerilerin gelişimini engelleyen en önemli faktör olduğunu ortaya koymuştur (Robinson, 1997: 148).

Hair ve arkadaşları (2015), yaptıkları çalışmada yoksulluğun çocukların beyin gelişimini ve dolayısıyla akademik başarısını nasıl etkilediğini araştırmıştır. Çalışmada yoksul olan çocukların beyin gelişiminde farklılıklar tespit edilmiştir. Bu gelişimsel farklılıkların, çocukların akademik başarısı üzerinde sonuçları olduğu bulunmuştur. Araştırmada düşük gelirli ailelerden gelen çocukların, standart testlerde ortalama olarak 4 ile 7 puan daha düşük puan aldığı görülmüştür (Hair vd., 2015: 822).

Patterson ve arkadaşları (1990), Amerika'daki ilkökul öğrencilerine yaptıkları araştırmada ailelerin gelirinin çocukların akademik başarısıyla ilişkili olduğunu bulmuştur. Araştırmada, düşük gelirli ailelerden gelen çocukların başarı testlerinde daha az puan aldıkları görülmüştür (Patterson vd., 1990: 490). Thomas (2006), yaptığı araştırmada kelime dağarcığı, iletişim becerisi, sayı bilgisi ve sembol kullanımı açısından çocuklar arasında ailelerin gelir düzeylerine bağlı olarak önemli farklılıklar tespit etmiştir (Thomas, 2006: 28). Dahl & Lochner (2005), yaptıkları araştırmada aile gelirinin çocukların matematik ve okuma başarısı üzerinde önemli etkilere sahip olduğunu bulmuştur (Dahl & Lochner, 2005: 29-30).

Haveman ve arkadaşları (1991) ise yaptıkları araştırmada ergenlikte yoksulluğa maruz kalmanın çocuğun eğitim başarısı üzerinde olumsuz ve önemli bir etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir (Haveman vd., 1991: 149-150). Chaudry & Wimer (2016), yaptıkları araştırmada sınıf tekrarı ve liseyi terk etme durumunun, yoksul çocuklar arasında yoksul olmayan çocuklara göre yaklaşık iki kat daha olası olduğunu bulmuştur (Chaudry & Wimer, 2016: 24).

Diğer taraftan yoksul ailelerden gelen çocuklar, öğrenmeye daha az hazırlıklı olma eğilimindedir. Bu hazırlık eksikliği, bilişsel ve psikososyal gelişimi etkileyebilmekte ve düşük akademik başarıyla sonuçlanabilmektedir. Araştırmalar, çocuğun yaşadığı ev ortamının (öğrenme fırsatları, anne ile çocuğun etkileşim sıcaklığı, evin fiziksel durumu) küçük çocukların bilişsel gelişimleri üzerindeki etkisinin önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca yoksulluk içinde büyüyen çocukların, erken yaşta ebeveynlik gibi sosyal kimlikler oluşturma olasılıkları da daha yüksektir; bu da onların başarılarını, istihdam olanaklarını ve meslek seçimlerini etkileyebilmektedir (Gupta vd., 2007: 669-670). Nitekim Chaudry & Wimer (2016), yaptıkları araştırmada yoksul kız çocukları arasında yoksul olmayan kız çocuklarına göre genç yaşta anne olma olasılığının yaklaşık yedi kat daha fazla olduğunu tespit etmiştir (Chaudry & Wimer, 2016: 24).

Yoksul çocuklar, fiziksel koşulları yetersiz olan konutlarda yaşamaktadır. Bu durum, yoksul çocukların okuldaki dışlanmasına ve evde ders çalışmakla ilgili sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla fiziksel koşulları yetersiz olan konutlarda yaşamak, okul başarısını olumsuz etkilemektedir (Rice, 2006: 11-12). Ayrıca ekonomik zorluklar nedeniyle yoksul ebeveynler, çocukların gelişimi için gerekli olan oyuncak ve kitap gibi araç ve gereçleri sağlamakta daha fazla zorluk çekmektedir (Aber vd., 1997:

475). Diğer taraftan ebeveynlerin eğitim düzeyinin, çocukların akademik başarısında da etkisi bulunmaktadır. Özellikle annelerin eğitim düzeyinin, babaların eğitim düzeyinden daha fazla çocukların akademik başarısını etkilediği görülmektedir. Bu durumun temel nedeni, annelerin çoğunlukla çocukların bakımının temel sorumlusu olmasıdır (West, 2007: 285).

4.2. Sağlık

Yaşamın ilk yılları, özel bir öneme sahiptir; çünkü çocukluk dönemi, bilişsel yeteneklerin, fiziksel ve ruhsal sağlığın gelişimi açısından yaşamda önemli bir aşamadır. Çocukların erken dönemdeki yoksulluk deneyimlerinin, yetişkinlik dönemindeki sağlıklarını etkilediğine dair kanıtlar giderek artmaktadır (Gupta vd., 2007: 669-670).

Yaşamının ilk yıllarındaki koşulların, yetişkin sağlığı üzerinde uzun vadeli etkileri bulunmaktadır. Bu nedenle, çocukluk dönemindeki sosyoekonomik koşullardaki eşitsizlikler, yetişkinlik döneminde sağlık sorunlarını artırmaktadır (Graham & Power, 2004: 19). Diğer ifadeyle düşük gelirli ailelerde doğan çocukların, doğumdan itibaren sağlık sorunları yaşamaları ve büyüdükçe sağlıkla ilgili problem yaşama risklerinin artması daha olasıdır. Çok sayıda araştırmacı, bireylerin sağlığını kaybetmesi ile yoksulluk arasındaki bağlantıyı vurgulamıştır. Ancak ilişkinin çift yönlü olduğunu anlamak önemlidir: “Yoksulluk, bireylerin sağlığını kaybetmesine yol açmaktadır, sağlığın kaybedilmesi ise yoksulluğun sürdürülmesine neden olmaktadır” (Griggs & Walker, 2008: 4). Diğer taraftan yoksulluğun, beynin bazı işlevlerini de etkilediğine dair güçlü kanıtlar bulunmaktadır. Araştırmalar, yoksulluk içinde yaşayan çocukların ve ergenlerin beyinlerinin bazı kısımlarının olması gerekenden daha küçük hacimlerde olduğunu ortaya koymuştur (Hair vd., 2015: 823).

Gunnarsdo'ttir ve arkadaşları (2015), yaptıkları araştırmada ekonomik zorluk yaşadıklarını bildiren ebeveynlerin çocuklarında ruhsal sağlık sorunlarının daha yaygın olduğunu tespit etmiştir (Gunnarsdo'ttir vd., 2015: 278). McLeod & Shanahan (1993) ise Amerika'da yaptıkları araştırmada çocukların yoksulluk içinde geçirdikleri sürenin uzunluğu ile çocukların ruh sağlıkları arasında bir ilişki olduğunu bulmuştur (McLeod & Shanahan, 1993: 357).

Diğer taraftan çocukluk dönemi, yetişkin sağlığı açısından önemli rol oynayan davranışların gelişimi için kritik bir aşamadır. Özellikle ergenlik dönemi, sigara, alkol kullanımı, beslenme alışkanlıkları, fiziksel aktivite gibi davranışlar başta olmak üzere sosyal kimliklerin denendiği ve değişikliğe uğradığı bir dönemdir (Graham & Power, 2004: 16-17).

Çocukların, sağlıklı olarak gelişebilmelerini birçok faktör etkilemekle birlikte, aile geliri temel belirleyici olarak kabul edilmektedir (Gupta vd., 2007: 667). Düşük gelirli ailelerden gelen çocukların, dengeli beslenme konusunda sorun yaşama olasılıkları daha yüksektir; bu durum da uzun vadede çocuklukta obeziteye yol açabilmektedir. Yoksulluk, çocukluk döneminde aynı zamanda anemi, diyabet, astım, kanser, kurşun zehirlenmesi,

beyin gelişimi ile ilgili sorunlar ve kötü bir diş sağlığına sahip olmakla da ilişkilidir (Griggs & Walker, 2008: 4).

Nitekim Chaudry & Wimer (2016), yaptıkları araştırmada çocukluk çağında görülen obezitenin yoksul ailelerde %40 daha yaygın olduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde, ölçümlerde yoksul çocuklarda astımın %30 daha yaygın olduğu saptanmıştır. Yoksul olan çocukların, düşük gıda güvenliğine sahip olma olasılığının yaklaşık 9 kat daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Chaudry & Wimer, 2016: 24). Nikiéma ve arkadaşları (2010) ise yaptıkları araştırmada İngiltere'de bir yaşına kadar olan süre içerisinde yoksulluğa maruz kalmanın, astım atakları riskini önemli ölçüde artırdığını bulmuştur (Nikiéma vd., 2010: 502-503).

Yoksulluk, çocuklarda bodurluğa² da neden olmaktadır. Erken çocukluk dönemindeki bodurluk, genetik farklılıklardan ziyade yetersiz beslenme ve enfeksiyondan kaynaklanmaktadır. Dört yayınlanmış boylamsal çalışma, erken yaştaki bodurluğun daha sonraki bilişsel gelişmeyi ve okuldaki ilerlemeyi olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Örneğin, Jamaika'da çocuklarda 2 yaşından önce görülen bodurluk, 17-18 yaşlarındaki bilişsel gelişim, okul başarısı ve okul terki ile ilişkilendirilmiştir. Guatemala'da ise 3 yaşında iken çocuklarda görülen bodurluk, geç ergenlikteki bilişsel gelişim, okuryazarlık, aritmetik ve genel bilgi ile ilişkilendirilmiş ve 6 yaşındayken görülen bodurluk ise 25-42 yaş arasındaki bilişsel gelişimle ilişkilendirilmiştir (Grantham vd., 2007: 62-64).

Çocukların yetersiz beslenmesi, sadece sağlıkları üzerinde doğrudan olumsuz etkilere sahip olmakla kalmamakta, aynı zamanda bilişsel gelişimlerini de olumsuz etkilemektedir. Bazı çalışmalar, beslenme biçiminin, davranış, konsantrasyon ve bilişsel gelişim üzerindeki önemli ve doğrudan etkisine işaret etmektedir. Bunun yanı sıra çalışmalar, beslenme biçiminin bağışıklık sistemi ve dolayısıyla okula devam etme yeteneği üzerinde de etkili olduğunu göstermektedir (Belot & James, 2011: 490).

Korenman ve arkadaşları (1994), Amerika'da yaptıkları araştırmada yoksul ailelerden gelen çocukların bilişsel gelişiminde sorunlar tespit etmiştir. Araştırmada yoksul çocukların bellek, kelime bilgisi, matematik ve davranış gibi farklı alanlarda eksiklikler olduğu saptanmıştır. Ayrıca araştırmada yetersiz beslenmenin, bilişsel gelişime zarar verdiği tespit edilmiştir. Yaşına göre daha kısa boya veya boyuna göre daha düşük kiloya sahip olan çocukların bilişsel ve sosyo-duygusal gelişim testlerinde daha düşük puanlar aldığı saptanmıştır. Araştırmada çocukların doğumda düşük ağırlıkla ve olması gerekenden daha kısa bir boyla doğmasının da bilişsel gelişimdeki gerilikle ilişkili olduğu bulunmuştur (Korenman vd., 1994: 26-30). Miller (1998) ise Amerika'da yaptığı araştırmada yoksul çocukların, yoksul olmayan çocuklara kıyasla gelişimlerinde gecikme yaşama olasılığının 3 kattan fazla olduğunu bulmuştur (Miller, 1998: 142-143).

Diğer taraftan fiziksel koşulları yetersiz olan konutlarda yaşayan çocukların, sağlık sorunları yaşama olasılığı diğer çocuklara göre daha fazladır (Rice, 2006: 21). Aşı

² “Bodurluk, yaşına göre çok kısa olan bir çocuğu ifade eder. Bodurluk, hem fiziksel hem de bilişsel olarak büyümedeki geriliktir ve kronik veya tekrarlayan yetersiz beslenmenin sonucudur” (TÜİK, 2024a: 6).

yapılmayan veya yeterli düzeyde beslenemeyen çocuklar, hastalıklara karşı çok daha hassastır. Yoksul çocukların içinde bulunduğu koşullar, çocukların gerçek potansiyellerine ulaşma becerilerini engellemektedir (UNICEF, 2004: 36).

4.3. Aile İçi İlişkileri

Yoksulluğun, aynı zamanda aile içi ilişkiler üzerinde de etkisi bulunmaktadır. Yoksul çocuklar, yetersiz gelirin neden olduğu stresli durumlarla da mücadele etmektedir. Araştırmalar, yoksul çocuklar açısından özellikle annelerinden gelen desteğin hayati önem taşıdığını göstermektedir (Ridge, 2011: 76-77). Diğer taraftan çalışmalar, çocukların başarılı olmasında annenin mutluluğunun kilit rol oynadığını ortaya koymaktadır (Cori, 2023: 118-119). Psikologlar ise yoksulluğun ve ekonomik güvencesizliğin ebeveynlerin ruh sağlığını ve ebeveynlik davranışlarını olumsuz olarak etkilediğini ileri sürmektedir (Duncan vd., 2010: 307). Nitekim McLoyd & Wilson (1990), yaptıkları araştırmada ekonomik zorluk derecesi ile annelerin ruhsal iyilik hali arasında önemli bir ilişki olduğunu bulmuştur. Araştırmada annelerin ruhsal sağlık durumu ile ergenlik öncesi ve ergenlik çağındaki çocukların ruhsal sağlık durumu arasında da önemli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (McLoyd & Wilson, 1990: 58-59).

Çeşitli araştırma sonuçları, yoksulluğun sebep olduğu kronik stres nedeniyle ebeveynlerin bağırma, tokat atma gibi cezalandırıcı davranışlar sergileme olasılığının daha yüksek olduğunu, kucaklaşma ve sarılma yoluyla sevgi ve sıcaklık gösterme olasılığının daha düşük olduğunu göstermektedir (Aber vd., 1997: 476). Diğer ifadeyle ekonomik zorluk yaşayan ebeveynlerin, daha az duyarlı ve daha fazla otoriter olduğu söylenebilir (Evans, 2007: 77). Ne yazık ki, çocukluk ve ergenlik döneminde sert disipline ve ebeveynlerin saldırgan nitelikteki davranışlarına maruz kalan bireyler, ebeveyn oldukları zaman benzer nitelikte davranışlar sergilediği görülmektedir (Cheng vd., 2016: 4).

Öte yandan, yoksul yetişkinler, depresyon, alkol ve uyuşturucu kullanımı da dahil olmak üzere önemli ruhsal sorunlar yaşama konusunda yüksek risk taşımaktadır. Nitekim yoksul yetişkinler, yoksul olmayan yetişkinlere göre daha fazla psikolojik sıkıntı yaşadıklarını aktarmaktadır. Ebeveynlerin yaşadıkları sıkıntılardan dolayı çocuklarına yönelik sert ve ilgisiz ebeveyn tutumları sergileme olasılıkları artmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik sert ve ilgisiz davranışları, yoksulluğun çocukların ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkisini daha fazla artırmaktadır (McLeod & Shanahan, 1993: 358-359).

4.4. Sosyal Dışlanma

Yoksulluğu daha iyi anlayabilmek için yoksulluğun daha geniş bir çerçeveden kavramsallaştırılmasına ihtiyacımız bulunmaktadır. Yoksulluğun daha geniş bir açıdan kavramsallaştırılması, onun maddi olmayan yönlerini de dikkate almamızı sağlamaktadır (Lister, 2004: 8).

Çocuklar, yoksulluğu yaşamlarının her alanında hissetmektedir. Yoksulluk, çocuklarda damgalanma, utanç, üzüntü ve izole edilme korkusunu beraberinde

getirebilmektedir. Bunlar, çocuklar için çok ağır yüklerdir. Yoksulluk, çocukların yaşamının her alanına (ev, okul ve mahalle gibi) açıkça nüfuz etmektedir (Ridge, 2011: 82).

Yoksul çocukların, yaşadığı önemli sorunlardan biri de sosyal dışlanmadır. Yoksulluk, sosyal ilişkilerin derinliklerine nüfuz ederek öz saygıyı zedeleyebilmekte ve çocukların özgüvenini zayıflatabilmektedir (Ridge, 2011: 76). Araştırmalar, hem ebeveynlerin hem de çocukların “katılım”a, yani her çocuğun içinde büyüdüğü toplumun etkinliklerine, deneyimlerine ve yaşam tarzına katılma hakkına büyük önem verdiğini göstermektedir. Ancak günümüzün materyalist dünyasında, bir çocuğun bulunduğu topluma katılım sağlayabilmesi büyük ölçüde mallara, hizmetlere ve faaliyetlere erişimine bağlıdır ve bunların çoğunun ekonomik açıdan maliyeti bulunmaktadır (Lister, 2004: 9).

Dezavantajlı durumda olan yoksul çocuklar, diğer çocuklar gibi arkadaş edinmeye, etkinliklere ve ortak faaliyetlere katılmaya isteklidir. Ancak yoksul çocukların arkadaşlık ilişkileri ilgili olarak ciddi düzeyde kaygı, mutsuzluk ve güvensizlik yaşadığı görülmektedir. Diğer taraftan çalışmalar, iyi arkadaşlıkların çocukların mutluluğunu artırdığını ve aidiyet duygusunu geliştirdiğine işaret etmektedir. Ancak çocukluk, giderek metalaşmaktadır. Dolayısıyla yoksul çocukların, sosyal etkinliklere katılma fırsatları da giderek zorlaşmaktadır. Çocukluk döneminde yaşanan yoksulluk, çocuklar üzerinde büyük bir duygusal yüke neden olmaktadır (Ridge, 2011: 75).

Diğer taraftan çocukların gıda tüketimi, fiziksel ve zihinsel sağlıklarının yanı sıra duygusal sağlıklarını da etkilemektedir. Birlikte yemek yeme kültürü, sosyal bağların kurulmasında ve güçlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Eğer çocuklar, birlikte yemek yeme etkinliklerinden dışlanıyorsa; bu durum yoksulluğa işaret etmekte ve çocuklar, duygusal olarak olumsuz etkilenmektedir (Wills & O’Connell, 2018: 169).

5. Çocuk Yoksulluğunun Azaltılmasına Yönelik Öneriler

Birçok ülke, çocuk yoksulluğuyla etkin bir şekilde mücadele etme konusunda başarısız olmaktadır. Bu başarısızlık, politika seçeneklerinin yokluğuyla açıklanamaz; kolektif bir siyasi iradenin olmayışı ile daha iyi açıklanabilir (Gornick & Nell, 2017: 15). Çocuk yoksulluğu, doğrudan müdahale gerektiren önemli bir olgu olarak kabul edilmelidir. Nitekim, dolaylı çözümlerin çocukların özel ihtiyaçlarını karşılamada başarısız olduğu görülmüştür (Minujin vd., 2006: 497- 498).

Kamu harcamalarının miktarı, harcama kalemlerine göre dağılımı ve toplumun değişik kesimlerine göre dağılımı, yoksullukla yakından ilişkili bir konudur. Bu açılardan ülkeler arasında önemli farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır (Şenses, 2002: 204). Dünyanın pek çok yerinde eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmetlerine yeterince yatırım yapılmaması, çocuk yoksulluğunun düşük aile geliri kadar önemli bir diğer nedenidir. Gelir önemlidir; ancak kamu hizmetlerine erişim (güvenli su temini, yollar, sağlık hizmetleri, eğitim) özellikle gelişmekte olan ülkelerde daha fazla öneme sahip olabilmektedir (Gordon vd., 2003: 28).

Nitekim araştırmalar da, temel kamu hizmetlerine (güvenli su temini, yollar, sağlık hizmetleri, eğitim) yapılan yatırımın, yoksulluğun azaltılmasında başarıyı garantileyen temel bir unsurlardan biri olduğunu göstermektedir (Gordon vd., 2003: 1). Ayrıca eğitim ve sağlık gibi beşeri sermaye alanlarındaki tartışmaların gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan ülkelerde giderek bu hizmetlerin miktarından türüne ve niteliğine kaydığı görülmektedir. Eğitime yönelik yapılan kamu harcamalarının yoksullara ulaşmasında güçlükler yaşanmaktadır. Söz konusu güçlükler ise eğitim hayatını sürdürmenin fırsat maliyetini azaltmak için yoksul çocuklara kitap ve yemek destekleri verilmesi, toplam eğitim harcamaları içinde ilköğretim harcamalarının artırılması gibi tedbirlerin önemine dikkat çekmektedir (Şenses, 2024: 236-237).

Kuşkusuz bugün yoksulluğun azaltılmasında eğitimin önemi, evrensel olarak kabul edilmektedir. Eğitim konusunda iyileştirilme sağlanmadan yoksulluğun ortadan kaldırılması ve sürdürülebilir kalkınma gerçekleşemez. Nitekim son yıllarda yoksulluğu azaltma konusunda en büyük ilerlemeyi kaydeden ülkelerin, eğitime yönelik etkin yatırımlar yapan ülkeler olduğu görülmektedir (Gordon vd., 2003: 42). Diğer ifadeyle çocuk yoksulluğu ile mücadele edebilmek için eğitim kalitesi kritik bir öneme sahiptir. Dolayısıyla öncelikle erken çocuk eğitimi olmak üzere tüm çocukların kaliteli eğitime erişimi sağlanması gerekmektedir (Günaydın, 2021: 174). Diğer taraftan nitelikli eğitimin yaygınlaşması, yoksulluğu azaltmak için gerekli ama tek başına yeterli bir koşul değildir. Sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin en aza indiği bir toplum inşa edebilmek için çalışma hayatından vergi sistemine birçok alanda adaletin sağlanması için çalışmak gerekmektedir (Cunedioğlu & Uzunırmak, 2024: 8).

Sağlık sektörü de, programları ve hizmetleri aracılığıyla yoksulluğun küçük çocuklu aileler üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya çalışmalıdır. Örneğin, Toronto Halk Sağlığı, düşük gelirli aileleri destekleyen bir dizi program ve hizmet sunmaktadır. Toronto Halk Sağlığı'nın temel faaliyetleri arasında eğitim, beceri geliştirme ve danışmanlık gibi hizmetler yer almaktadır. Birçok Toronto Halk Sağlığı programı, aynı zamanda ailelere gelir desteği, istihdam olanağı, çocuk bakım hizmeti ve barınma gibi çeşitli destekler vermektedir. Ayrıca sağlık sektöründeki uzmanlar ve kuruluşlar, yoksulluğun çocukların sağlıkları üzerindeki etkisine dikkat çekmek ve çocuk yoksulluğuna çözüm bulmak için diğer sektörlerle işbirliği yapabilir. Bu kapsamda sağlık sektörü, yoksulluğun azaltılmasına yönelik kamu politikalarının geliştirilmesinde daha aktif bir rol üstlenmelidir (Gupta vd., 2007: 670-671).

Diğer taraftan çocuk yoksulluğu düzeyini izlemek ve mücadele etmek için ülkelerde "Ulusal Çocuk Yoksulluğu Merkezi" kurulmalıdır (Hatun, 2002: 32). Ayrıca çocukların durumuna ve refahına ilişkin düzenli olarak ayrıntılı ulusal raporlar hazırlanmalıdır.

Çocuk yoksulluğunun azaltılması için ailelere doğrudan yardımların (çocuk yardımı gibi) yapılması ve ebeveynlerin işgücüne katılımının sürekliliğini sağlayacak teşviklere (yeterli ücret ve iyi çalışma koşulları vb.) ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca çocuk yoksulluğunun azaltılması için barınma ve çocuk bakımı gibi giderlerin de maliyetleri azaltılmalıdır (Gupta vd., 2007: 670). Çocuk bakım maliyeti önemlidir. Nitekim Blau ve

Robins (1989), yaptıkları araştırmada tüm gelir düzeyindeki anneler açısından çocuk bakımının yüksek maliyetli olmasının, işe başlama olasılığını düşürdüğü ve işten ayrılma olasılığını da artırdığı tespit etmiştir (Hofferth, 1995: 62). Bu kapsamda annelerin işgücüne katılımını kolaylaştırmak için devlet destekli çocuk bakım sistemine ihtiyaç bulunmaktadır.

Araştırmalar, yüksek kaliteli erken eğitim ve çocuk bakımının özellikle ekonomik açıdan dezavantajlı ailelerden gelen çocukların zihinsel becerilerine ve okula hazır olma durumlarına katkıda bulunabileceğini göstermektedir (Huston, 2004: 156). Votruba-Drzal ve arkadaşları (2004), yaptıkları araştırmada çocuk bakım kalitesinin özellikle erkek çocukların sosyal gelişimi açısından dikkat çekici olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yüksek kaliteli çocuk bakımı, erkek çocuklarının duygularını ve davranışlarını düzenlemelerine yardımcı olmakta ve böylece sosyal gelişimlerini geliştirmektedir. Erkek çocuklarına kıyasla kız çocukları için daha az önemlidir; çünkü kız çocuklarının öz düzenleme yeteneklerinin daha fazla olduğu belirtilmektedir (Votruba -Drzal vd., 2004: 308-310).

Erken çocukluk döneminde yaşanan yoksulluğun ciddi zararları olabilmektedir. Araştırmalar, erken çocukluk döneminin beyin gelişimi açısından kritik önemini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla erken çocukluk dönemi için aile gelirini artırmaya yönelik kamu politikalarının geliştirilmesi hayati öneme sahiptir. Bu anlamda, Fransa iyi bir örnek teşkil etmektedir. Erken çocukluk dönemi için Fransa, her yaştan çocuğu olan aileler de dahil olmak üzere vatandaşlarının çoğuna bir asgari gelir garantisi vermektedir. Bu temel desteği tamamlayabilmek için üç yaşın altındaki çocukları olan yalnız ebeveynler için “Allocation de Parent Isolé (API)” adlı program bulunmaktadır. Aslında API programı, özellikle bir ebeveynin çok küçük olan çocuğuna bakmak için çalışmaya bir süre ara vermek istemesi durumunda, bu dönemde gelir desteğine özel bir ihtiyaç duyulduğunu varsaymaktadır. Ayrıca Fransa'da üç yaşından itibaren başlatılan devlet destekli çocuk bakımı sistemi, ebeveynlerin çalışma hayatına geçişyle ilgili sorunları da hafifletmektedir (Duncan vd., 2012: 97).

Çocukları yoksulluğun yarattığı olumsuz etkilerden korumak için devlet bütçeleri etkin bir araç kullanılmalıdır. Bu kapsamda çocuk bütçesi gibi sosyal bütçe yaklaşımlarının benimsenmesi doğru bir yaklaşım olabilir. “Sosyal bütçe; bütçedeki eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamalarının; eşitlik, gelir dağılımı, yoksulluk, istihdam ve sosyal içerme kriterlerinin gözetilerek düzenlenmesini ve bu düzenlemeyle toplumdaki dezavantajlı kesimlerin (kadınlar, çocuklar, gençler, işsizler, yaşlılar ve engelliler gibi) olumlu yönde etkilenmesini amaçlar” (Şeker, 2011: 22).

Genel olarak, çocuk bütçeleri ve çocuk merkezli bütçeler gibi kavramlar eşanlamlı olarak kullanılmaktadır (Save The Children, 2010: 29). Çocuklara duyarlı bütçeleme yaklaşımı, ayrı bir bütçenin hazırlanması anlamına gelmemektedir. Bu yaklaşım, çocuklara fayda sağlayan programlara ayrılan kaynakların yeterliliğiyle ilgilidir (The African Child Policy Forum, 2011: 1). Diris ve arkadaşları (2014), yaptıkları araştırmada Avrupa refah devletlerinde çocuk yoksulluğuyla ilişkili olarak sosyal harcamaların rolünü değerlendirmiştir. Söz konusu araştırmada, sosyal harcamaların çocuk yoksulluğunun önemli bir belirleyicisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma, sosyal harcamaların

büyükliğünde görülen azalmaların, diğer koşullar sabitken, çocuklar arasında yoksulluk riskinin artmasına yol açacağını göstermektedir (Diris vd., 2014: 35).

6. Sonuç

Çocuk yoksulluğunun, öncelikle tek taraflı bir bakış açısına sığdırılmayacak kadar kapsamlı ve önemli bir konu olduğunu vurgulamak gerekir. Dolayısıyla çocuk yoksulluğunun tanımı ve ölçümü çok boyutlu yapılmalıdır. Bu anlamda gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelerden farklı olarak çocuk yoksulluğuna ilişkin analizlerde (çocuk istismarı, ergenlik döneminde hamilelik, uyuşturucu ve alkol bağımlılığı gibi) daha farklı faktörleri de dikkate aldığı görülmektedir. Diğer ifadeyle gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere kıyasla daha geniş bir çerçeveden çocuk yoksulluğu konusunu ele aldığı söylenebilir.

Yoksulluk içinde büyüyen çocuklar, gelişmek için gerekli olan maddi, manevi ve duygusal kaynaklardan yoksun kalmaktadır. Dolayısıyla yoksulluk, çocukların var olan potansiyellerinin ortaya çıkmasını engellemektedir. Böylece, yoksulluk bir kısır döngü olarak devam edebilmektedir.

Özellikle erken çocukluk döneminde yaşanan yoksulluk, bireylerin yaşamının geri kalan kısmı için ne yazık ki oldukça belirleyici olabildiği görülmektedir. Dolayısıyla erken çocukluk dönemi için aile gelirini artırmaya yönelik kamu politikalarının çok önemli olduğunu özellikle vurgulamak gerekmektedir.

Diğer taraftan pek çok ülkede kaliteli eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmetlerine yeterince yatırım yapılmaması, çocuk yoksulluğunun düşük aile geliri kadar önemli bir nedeni olduğunun altı çizilmelidir. Bu doğrultuda çocuk yoksulluğu ile mücadele edebilmek için sosyal harcamaların artırılması ve çocuk bütçesi gibi sosyal bütçe yaklaşımlarının benimsenmesi faydalı olacaktır.

Kamu politikaları, çocuk yoksulluğunu ortadan kaldırmaya yönelik çözümlerin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu kapsamda devletin öncelikle ebeveynlerin yaşadığı sorunları tespit etmesi ve bu sorunları çözebilecek adımlar atması gerekmektedir. Bunun yanı sıra, ebeveynlerin eğitimlerini ve mesleki becerilerini destekleyecek programlar da hayata geçirilmelidir. Annelerin çalışma hayatına katılımını kolaylaştırmak amacıyla devlet destekli çocuk bakım sisteminin varlığının çok önemli olduğunu vurgulamak gerekir.

Son olarak; erken çocuk eğitimi başta olmak üzere çocukların tümünün nitelikli eğitime erişimi çok önemlidir. Çocuk yoksulluğu ile mücadele edebilmek için eğitim kalitesinin kritik bir öneme sahip olduğunun altını çizmek gerekir. Ancak nitelikli eğitimin yaygınlaşması, çocuk yoksulluğunun azaltılması için gerekli ama tek başına yeterli değildir. Adil bir toplum yaratabilmek için çalışma hayatından vergi sistemine çok sayıda alanda adaletin tesisi için çalışmak gerekir.

Etik Kurul Onayı: Etik kurul belgesi gerektirmeyen bir çalışmadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları:

Vuslat Güneş - Fikir ve Amaç, Planlama ve Tasarım, Veri Toplama, Veri Analizi ve Tartışma, Literatür ve Atıf, Yazım ve Format, Finansman, Son Onay ve Sorumluluk, Genel Katkı Düzeyi - % 100

Çıkar Çatışması: Yazar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Aber, J. L., Bennett, N. G., Conley, D. C., & Li, J. (1997). "The effects of poverty on child health and development". *Annual Review of Public Health*. 18(1), 463-483. <https://doi.org/10.1146/annurev.publhealth.18.1.463>.
- Belot, M., & James, J. (2011). "Healthy school meals and educational outcomes". *Journal of health economics*. 30(3), 489-504. <https://doi.org/10.1016/j.jhealeco.2011.02.003>.
- Blanden, J., Hansen, K., & Machin, S. (2010). "The economic cost of growing up poor: Estimating the GDP loss associated with child poverty". *Fiscal Studies*. 31(3), 289-311. <https://doi.org/10.1111/j.1475-5890.2010.00116.x>.
- Brooks-Gunn, J., & Duncan, G. J. (1997). "The effects of poverty on children". *The Future of Children*. 7(2), 55-71. <https://doi.org/10.2307/1602387>.
- Chaudry, A., & Wimer, C. (2016). "Poverty is not just an indicator: the relationship between income, poverty, and child well-being". *Academic Pediatrics*. 16(3), 23-29. <https://doi.org/10.1016/j.acap.2015.12.010>.
- Cheng, T. L., Johnson, B., & Goodman, E. (2016). "Breaking the intergenerational cycle of disadvantage: The three generation approach". *Pediatrics*. 137(6), 1-12. <https://doi.org/10.1542/peds.2015-2467>.
- Clarke, C., Bonnet, J., Flores, M., & Thévenon, O. (2022). The economic costs of childhood socio-economic disadvantage in European OECD countries.
- Cori, J. L. (2023). *Annenin Duygusal Yokluğu (21 Baskı)*. İstanbul: Koridor Yayıncılık.
- Cunedioğlu, H. E., & Uzunırmak, Y. (2024). *Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu: Mevcut Durum ve Riskler*. TEPAV Değerlendirme Notu.
- Dahl, G. B., & Lochner, L. (2005). *The impact of family income on child achievement*. NBER Working Paper No. 11279.
- Dayioğlu, M. (2007). "Türkiye’de çocuk yoksulluğu: Ölçüm yöntemleri ve yoksulluğun belirleyicileri". *TİSK Akademi*. (1), 83-105.
- Dayioğlu, M., & Demir Şeker, S. (2016). "Social policy and the dynamics of early childhood poverty in Turkey". *Journal of Human Development and Capabilities*. 17(4), 540-557. <https://doi.org/10.1080/19452829.2016.1225700>.

- Diris, R., Vandenbroucke, F., & Verbist, G. (2014). Child poverty: what can social spending explain in Europe. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2509248>.
- Duncan, G. J., Ziol-Guest, K., & Kalil, A. (2010). "Early childhood poverty and adult attainment, behavior and health". *Child Development*. 81(1), 306-325. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01396.x>.
- Duncan, G. J., Magnuson, K., Kalil, A., & Ziol-Guest, K. (2012). "The importance of early childhood poverty". *Social Indicators Research*. 108, 87-98. <https://doi.org/10.1007/s11205-011-9867-9>.
- Eurostat. (2024). At-risk-of poverty rate for children (aged less than 18) by sex. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tepsr_spi110/default/table?lang=en (Erişim Tarihi: 12.04.2024).
- Eurostat. (2024). Children at risk of social exclusion by educational level of their parents (population aged 0 to 17 years). https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps60n/default/table?lang=en (Erişim Tarihi: 22.09.2024).
- Evans, G. W. (2004). "The environment of childhood poverty". *American Psychologist*. 59(2), 77-92. doi: 10.1037/0003-066X.59.2.7.
- Gordon, D., Nandy, S., Pantazis, C., Pemberton, S., & Townsend, P. (2003). *The Distribution of child poverty in the developing world*. Bristol: Centre for International Poverty Research.
- Gornick, J. C., & Jäntti, M. (2011). *Child poverty in comparative perspective: Assessing the role of family structure and parental education and employment*. Working paper no. 570. Luxembourg: Luxembourg Income Study.
- Gornick, J. C., & Nell, E. (2017). *Children, poverty and public policy: a cross-national perspective*. Working paper no. 701. Luxembourg: Luxembourg Income Study.
- Graham, H., & Power, C. (2004). *Childhood disadvantage and adult health: A Lifecourse Framework*. London: Health Development Agency.
- Grantham-McGregor, S., Y. B. Cheung, S. Cueto, P. Glewwe, L. Richter, & B. Strupp. (2007). "Developmental Potential in the First 5 Years for Children in Developing Countries." *Lancet*. 369 (9555), 60–70.
- Griggs, J., & Walker, R. (2008). *The Costs of Child Poverty for Individuals and Society*. Joseph Rowntree Foundation.
- Gunnarsdóttir, H., Hensing, G., Povlsen, L., & Petzold, M. (2016). "Relative deprivation in the Nordic countries—child mental health problems in relation to parental financial stress". *The European Journal of Public Health*. 26(2), 277-282. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckv191>.
- Gupta, R. P. S., Wit, M. L., & McKeown, D. (2007). "The impact of poverty on the current and future health status of children". *Paediatr Child Health*. 12(8), 667-673. <https://doi.org/10.1093/pch/12.8.667>.
- Günaydın, D. (2021). "Yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkileri: nesiller arası yoksulluk döngüsünü kırmak için yaklaşımlar". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 41, 155-183.

- Hair, N. L., Hanson, J. L., Wolfe, B. L., & Pollak, D. (2015). "Association of child poverty, brain development and academic achievement". *JAMA Pediatrics*. 169(9), 822-829. doi:10.1001/jamapediatrics.2015.1475.
- Hatun, Ş. (2002). *Çocuk Hakları Sözleşmesinin 13. Yılında Yoksulluk ve Çocuklar Üzerine Etkileri*. Ankara: Türk Tabipleri Birliği.
- Hatun, Ş., Etiler, N., & Gönüllü, E. (2003). "Yoksulluk ve çocuklar üzerine etkileri". *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*. 46(4), 251-260.
- Haveman, R., Wolfe, B., & Spaulding, J. (1991). Childhood events and circumstances influencing high school completion. *Demography*, 28, 133-157. <https://doi.org/10.2307/2061340>.
- Hofferth, S. L. (1995). "Caring for children at the poverty line". *Children and Youth Services Review*. 17(1-2), 61-90. [https://doi.org/10.1016/0190-7409\(95\)00004-V](https://doi.org/10.1016/0190-7409(95)00004-V).
- Huston, A. C. (2004). "Childcare for low-income families: problems and promises". In Crouter, A. C., & Booth, A. (Ed.), *Work-family challenges for low-income parents and their children* (139-64). London: Routledge.
- Korenman, S., Miller, J. E., & Sjaastad, J. E. (1995). "Long-term poverty and child development in the United States: Results from the NLSY". *Children and youth services review*. 17(1-2), 127-155. [https://doi.org/10.1016/0190-7409\(95\)00006-X](https://doi.org/10.1016/0190-7409(95)00006-X)
- Lesner, R. V. (2018). "The long-term effect of childhood poverty". *Journal of Population Economics*. 31, 969-1004. <https://doi.org/10.1007/s00148-017-0674-8>.
- Lister, R. (2004). *Poverty and Social Justice: Recognition and Respect*. Bevan Foundation.
- McLeod, J. D., & Shanahan, M. J. (1993). "Poverty, parenting, and children's mental health". *American Sociological Review*. 58(3), 351-366. <https://doi.org/10.1002/cd.23219904605>.
- McLoyd, V.C., & Wilson, L. (1990). "Maternal behavior, social support, and economic conditions as predictors of distress in children". *New Directions of Child Development*. (46), 49-69. <https://doi.org/10.1002/cd.23219904605>.
- Metin, B. (2015). "Gelecek nesillerin yaşam fırsatları için ciddi bir tehdit: çocuk yoksulluğu". *Sosyal Güvenlik Dergisi*. 5(2), 166-187.
- Miller, J. E. (1998). "Developmental screening scores among preschoolaged children: The roles of poverty and child health". *Journal of Urban Health*. (75), 135-152. <https://doi.org/10.1007/BF02344935>.
- Minujin, A., Delamonica, E., Davidziuk, A., & Gonzales, E. (2006). "The definition of child poverty: A discussion of concepts and measurements". *Environment and Urbanization*. 18(2), 481-500. <https://doi.org/10.1177/0956247806069627>.
- Neubourg, C. de, Bradshaw, J., Chzhen, Y., Main, G., Martorano, B., & Menchini, L. (2012). "Child deprivation, multidimensional poverty and monetary poverty in Europe". Innocenti Working Paper 2012-02, UNICEF Innocenti Research Centre, Florence.
- Nikiéma, B., Spencer, N., & Séguin, L. (2010). "Poverty and chronic illness in early childhood: a comparison between the United Kingdom and Quebec". *Pediatrics*. 125(3), 499-507. <https://doi.org/10.1542/peds.2009-0701>.

- Patterson, C. J., Kupersmidt, J.B., & Vaden, N. (1990). "Income level, gender, ethnicity and household composition as predictors of children's school-based competence". *Child Development*. 61, 485-494. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1990.tb02794.x>.
- Rice, B. (2006). *Against the odds an investigation comparing the lives of children on either side of Britain's housing divide*. London: Shelter.
- Ridge, T. (2011). "The everyday costs of poverty in childhood: a review of qualitative research exploring the lives and experiences of low-income children in the UK". *Children and Society*. 25, 73-84. <https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2010.00345.x>.
- Robinson, P. (1998). "Literacy, numeracy and economic performance". *New Political Economy*. 3(1), 143-149. <https://doi.org/10.1080/13563469808406341>.
- Save The Children. (2010). Budget for Children Analysis. Save The Children Sweden Regional Office For South And Central Asia.
- Şeker, M. (2011). *Yerel Yönetimlerde Sosyal Bütçeyi İzleme Raporu*. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Şener, D. K., & Ocakçı, A. F. (2014). "Yoksulluğun çocuk sağlığı üzerine çok boyutlu etkileri". *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*. 13(1), 57-68. https://doi.org/10.1501/Ashd_0000000098.
- Şenses, F. (2022). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk* (10 Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekdemir, N., & Yılmaz, H. H. (2020). "Türkiye ve Avrupa ülkelerinde çocuk yoksulluğunun belirleyicileri üzerine karşılaştırmalı bir inceleme". *Journal of Faculty of Educational Sciences*. 53(3), 1075-1104. doi: 10.30964/aeubfd.740321.
- The African Child Policy Forum. (2011). Budgeting for Children in Africa-Rhetoric-Reality and the Scorecard.
- The Canadian Poverty Institute. (2017). Rights, Capabilities and Obligations: New Perspectives on Child Poverty in Calgary: Final Report of the Multidimensional Definition of Child Poverty Project.
- Thomas, E. M. (2006). *Readiness to learn at school among five-year-old children in Canada*. Ottawa, Canada: Statistics Canada.
- Trani, J. F. & Cannings, T.I. (2013). "Child poverty in an emergency and conflict context: A multidimensional profile and an identification of the poorest children in Western Darfur". *World Development*. 48, 48-70. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2013.03.005>.
- TÜİK. (2024a). Türkiye'deki Çocuklar 2023 İstatistiklere Bakış, Ankara. https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/Turkiye_Cocuk_2023.pdf. (Erişim Tarihi: 05.10.2024).
- TÜİK. (2024b). Dezavantajların kuşaklararası aktarımı, 2023. TÜİK Haber Bülteni. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dezavantajlarin-Kusaklararasi-Aktarimi-2023-53835>. (Erişim Tarihi: 05.10.2024).
- UNICEF. (2004). *The state of the world's children 2005*. New York: UNICEF.
- Vandemoortele, J. (2000). *Absorbing Social Shocks, Protecting Children and Reducing Poverty*. New York: UNICEF.

- Votruba-Drzal, E., Levine Coley, R., & Lindsay Chase-Lansdale, P. (2004). "Child Care and Low-Income Children's Development: Direct and Moderated Effects". *Child Development*. 75(1), 296- 312. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00670.x>.
- West, A. (2007). "Poverty and Educational Achievement: Why do Children from Low-Income Families Tend to do Less Well at School?". *Benefits*. 15(3), 283-297. <https://doi.org/10.51952/XLJA4165>.
- White, H., Leavy, J., & Masters A. (2003). "Comparative Perspectives on Child Poverty: A Review of Poverty Measure". *Journal of Human Development*. 4(3), 379-396. <https://doi.org/10.1080/1464988032000125755>.
- Wills, W. J. & O'Connell R. (2018). "Children's and Young People's Food Practices in Contexts of Poverty and Inequality". *Children ve Society*. 32, 169- 173. <https://doi.org/10.1111/chso.12278>.